

Årsmelding 2023

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

1. SAMMENDRAG

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget) har i 2023 fortsatt sitt arbeid for å fremme forskningsetikk knyttet til forskning på menneskelige levninger. Utvalget har blant annet vært på institusjonsbesøk og startet arbeid med en nettressurs for repatriering (tilbakeføring) av menneskelige levninger.

2. OM SKJELETTUTVALGET

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget) er et faglig uavhengig og tverrfaglig utvalg i De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK). FEKs overordnede samfunns mål er etisk god og ansvarlig forskning.

FEK omfatter også følgende komiteer og utvalg med et felles sekretariat:

- Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)
- Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget)

Skjelettutvalget ble opprettet i 2008 av Kunnskapsdepartementet etter forslag fra Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin (NEM) og kollegiet ved Universitetet i Oslo.

Behovet for å opprette et uavhengig nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger ble tydelig i forbindelse med Universitetet i Oslos arbeid omkring oppbevaring og forskning på samisk materiale ved De schreinerske samlinger, samt krav om tilbakeføring av deler av dette materialet.

NEM, NENT og NESH gir utvalget mandat og oppnevner medlemmer, inkludert leder og nestleder. Utvalget er rådgivende og skal bidra til å fremme etisk god og ansvarlig forskning på menneskelige levninger. Utvalget gir råd og veiledning, i dialog med institusjoner og enkeltforskere, i forskningsetiske spørsmål relatert til forskning på menneskelige levninger. Utvalget behandler enkeltsaker, utarbeider veiledere og bidrar med opplæring, undervisning og formidling på feltet. Utvalget kan behandle forskningsetiske saker og gi råd i forskningsetiske spørsmål knyttet til blant annet forskningsprosjekter, undervisning, formidling, utstillinger, repatriering, samt håndtering av menneskelige levninger i forvaltningen og i arkeologiske utgravninger (listen er ikke uttømmende). Mandat for utvalget kan leses [her](#).

Utvalget består av ni medlemmer, samt én vararepresentant. Åtte av medlemmene, samt vararepresentanten, er vitenskapelig fagkyndige fra relevante fagområder. Ett av medlemmene har bakgrunn i forskning innen samisk kultur og samfunn. Ett av medlemmene er fra NEM og ett av medlemmene er fra NESH. I tillegg har utvalget en lekrepresentant. Medlemmene oppnevnes for en periode på fire år, med mulighet for forlengelse i én periode.

3. ÅRETS VIRKSOMHET

3.1 KORT OM VIRKSOMHETEN

I 2023 avholdt utvalget fire ordinære utvalgsmøter. Utvalget behandlet og ga rådgivende uttalelser i tre saker. I tillegg ga utvalget veiledning og råd i forbindelse med flere andre henvendelser.

Skjelettutvalget har også deltatt i flere felles uttalelser fra FEK. Møtereferater kan leses [her](#) og uttalelser kan leses [her](#).

Utvalget gjennomførte dialogmøte med De schreinerske samlinger (DSS) ved Institutt for medisinske basalfag, Universitetet i Oslo. DSS introduserte utvalget for samlingens historikk og arbeid, og ga utvalget omvisning i samlingen. Utvalget opplevde møtet som svært lærerikt og nyttig med mange gode erfaringsutvekslinger om felles problemstillinger. Utvalget tar særlig med seg utveksling omkring informasjon om saksflyt og rutiner på utvalgets nettsider, etterspørsel etter felles policy for datahåndtering og diskusjon om policy for repatriering av utenlandske levninger.

Skjelettutvalget startet i 2023 arbeid med en nettressurs om repatriering av menneskelige levninger. Utvalget har i en årrekke jobbet med spørsmål om repatriering, blant annet ved å gi råd i enkeltsaker, organisere seminar om temaet og i arbeid med *Forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger* (Skjelettutvalget, 2022). Utvalget er kjent med at flere forskningsinstitusjoner og samlinger jobber med spørsmål om repatriering og opplever det som et utfordrende terreng. Før utvalget gikk i gang med arbeidet, innhentet det informasjon fra institusjonene om deres policy og praksis med repatriering av menneskelige levninger, for å ha et grunnlag og en oversikt over institusjonenes behov. Formålet med nettressursen er å samle kunnskaper og praksiser på feltet, som kan nyttiggjøres av flere innen samlingsforvaltning, forskning og formidling. Nettressursen planlegges ferdigstilt våren 2024.

Utvalgets sekretær har i 2023 fortsatt som medlem i arbeidsgruppe for Nordisk nettverk for menneskelige levninger. I 2023 har det vært avholdt flere interne møter i arbeidsgruppen og et større seminar for alle i nettverket, «Symposium for the Nordic Network for Human Remains», 26. – 27. oktober ved Lunds universitet i Sverige.

I 2023 har utvalget gjennomgått rutiner for saksgang og oppdaterte informasjonen på nettsidene. Utvalget justerte også sine interne rutiner for behandling av enkeltsaker. Utvalgets mandat ble revidert og godkjent av NEM, NENT og NESH.

3.2. SENTRALE SPØRSMÅL I 2023

Sentrale spørsmål for utvalget i 2023 har vært spørsmål omkring proveniens og repatriering av menneskelige levninger som befinner seg ved forskningsinstitusjoner og samlinger. Disse spørsmålene har vært løftet frem av utvalget selv og av flere institusjoner (se punkt 3.1). Spørsmålene har også vært løftet frem av media; blant annet ble utvalgsleder intervjuet av NRK om San-hodeskallene i Stavanger og om tilgang til Bioantropologisk samling for å lete etter tippoldemor (se punkt 3.5).

Enkeltsakene utvalget har behandlet har løftet frem spørsmål om bioarkeologiske analyser av skjelettmateriale fra sen-middelalder på Helgeland (sak 2022/27), genetiske analyser og isotopanalyser av skjelettlevninger fra yngre jernalder i Hole og radiografisk analyse av hodeskaller med hodeskade fra Utstein (middelalder) og Stavanger (sen-middelalder).

3.3 ARRANGEMENTER

Utvalgsleder deltok med presentasjonen «Establishing ethical norms for ancient human remains research at the national level: the Norwegian model» på European Association of Archaeologists (EAA) 2023 i Belfast 30. august – 2. september: [EAA2023 Home \(e-a-a.org\)](https://eaa2023.org/)

Sekretær for utvalget holdt innlegg med tittelen «Fostering ethical research culture. An example from the field of ancient human remains» på [ENRIO congress 7. – 8. september 2023](#).

Utvalgsleder holdt innlegg om forskningsetikk på seminar med Forskerforbundets fagpolitiske forening for museer og kulturminnevern, 19.-20. oktober i Stavanger.

Utvalgsleder og sekretær deltok på «Symposium for the Nordic Network for Human Remains», 26. – 27. oktober ved Lunds universitet i Sverige. Symposiet samlet forskere og fagpersoner på feltet hovedsakelig fra Norge, Sverige og Danmark, men også fra Finland og Frankrike, for å diskutere verdien av menneskelige levninger i samlinger.

Flere utvalgsmedlemmer deltok på paneldebatten [De dødes rettigheter](#) med Forskningsetisk utvalg ved Det Norske Videnskaps-Akademi, samt FEK Årskonferanse og Forskningsetisk forum. Utvalgsleder har i tillegg deltatt på to møter i Samarbeidsutvalget for FEK.

3.5.INFORMASJON, OPPLÆRING OG DELTAKELSE I SAMFUNNSDEBATTEN

Nils Anfinset (tidligere utvalgsleder), Sean og Lene har skrevet en artikkel om Skjelettutvalget og utvalgets arbeid i RIPE (Research Integrity Practice in Europe): <https://www.enrio-ripe.eu/2023/09/04/ancient-human-remains-and-research-ethics/>

Utvalgsleder ble intervjuet i artikkel om San-hodeskallene i Stavanger: [Fant hodeskaller i arkivet til museet – NRK Sápmi - samiske nyheter, kultur og underholdning](#)

Utvalgsleder ble intervjuet i artikkel om tilgang til Bioantropologisk samling for å lete etter tippoldemor: [Mener Sametingets håndtering av hodeskallesamling er skandale – NRK Sápmi - samiske nyheter, kultur og underholdning](#)